

Березнівська районна рада
Рівненський державний гуманітарний університет
Рівненський центр маркетингових досліджень
Надслучанський інститут
Національного університету водного господарства та природокористування

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО ТА ЕКОЛОГІЧНОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

МОНОГРАФІЯ

*За загальною редакцією
доктора економічних наук М.Х.Шершуна*

Рівне - 2016

УДК 338.48
ББК 65.43
П-27

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Рівненського державного гуманітарного університету
(протокол №6 від 30 червня 2016 р.)*

Редакційна колегія: Шершун М.Х., д.е.н., провідний наук. співробітник Інституту агроєкології та природокористування НААН України, **Юхименко-Назарук І.А.**, к.е.н., доцент, декан факультету документальних комунікацій та менеджменту РДГУ; **Микитин Т.М.**, к.т.н., доцент, завідувач кафедри менеджменту РДГУ; **Дейнега І.О.** – к.е.н., доцент кафедри менеджменту РДГУ; **Берташ Б.М.**, к.е.н., доцент кафедри менеджменту РДГУ; **Коротун С.І.**, к.г.н., доцент, завідувач кафедри туризму НУВГП; **Каменчук Л.І.**, голова Березнівської районної ради.

Рецензенти:

Маслак О.І., доктор економічних наук, професор, Кременчуцький національний університет ім.М.Остроградського

Матвійчук Л.Ю., доктор економічних наук, професор, Луцький національний технічний університет

Якимчук А.Ю., доктор економічних наук, доцент, Національний університет водного господарства та природокористування

Перспективи розвитку сільського та екологічного туризму в Україні: Монографія / За заг. ред. М.Х.Шершуна. Громадська організація „Рівненський центр маркетингових досліджень”. Рівне: Видавець Олег Зень, 2016. - 264 с.

ISBN 978-617-601-157-6

Монографія видається за матеріалами конференції „Перспективи розвитку сільського та екологічного туризму в Україні в рамках проекту „Розвиток сільського зеленого та екологічного туризму як планомірна складова економічного розвитку Березнівського району”, що впроваджується Березнівською районною радою (вул. Київська, 6, м. Березне Рівненської області, 34600, +380365353390, berezne_rada@ukr.net) спільно з громадською організацією „Рівненський центр маркетингових досліджень” (вул. Ст. Бандери, 39а, м. Рівне, 33014, taras_m@ukr.net), Надслучанським інститутом Національного університету водного господарства та природокористування (вул.Чорновола, 25 м.Березне Рівненської обл., 34600, +380365356746, lisinstitut@ukr.net).

УДК 338.48
ББК 65.43

За зміст публікації повну відповідальність несуть автори.
Зміст публікації не є відображенням офіційної позиції Європейського Союзу

ISBN 978-617-601-157-6

© Рівненський центр маркетингових досліджень, 2016

Проект впроваджується Березнівською районною радою вул.Київська, 6 м.Березне Рівненської області, 34600 +380365353390 e-mail: berezne_rada@ukr.net	Проект фінансується ЄС Представництво Європейського Союзу в Україні: Київ, 01033, вул.Володимирська, 101 тел.: +380443908010, факс: +380443908015	Європейський Союз складається з 28 держав-членів та їх народів. Це унікальне політичне та економічне партнерство, засноване на цінностях поваги до людської гідності, свободи, рівності, верховенства права і прав людини. Понад п'ятдесят років нам знадобилось для створення зони миру, демократії, стабільності і процвітання на нашому континенті. Водночас нам вдалось зберегти культурне розмаїття, толерантність і свободу особистості. ЄС налаштований поділитись своїми цінностями та досягненнями з країнами-сусідами ЄС, їх народами, та з народами з-поза їх меж.
--	--	---

АВТОРСЬКИЙ КОЛЕКТИВ

1. **Андрощук М.С.**, головний бухгалтер Рівненського державного гуманітарного університету
2. **Бабікова К.О.**, канд. с.-г. наук, старший викладач кафедри освіти дорослих факультету перепідготовки та підвищення кваліфікації Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова (м.Київ)
3. **Берташ Б.М.**, канд. екон. наук, доцент кафедри менеджменту Рівненського державного гуманітарного університету (м.Рівне)
4. **Блажкевич Т.П.**, канд. екон. наук, доцент кафедри екологічної безпеки та економіки природокористування Житомирського національного агроекологічного університету (м.Житомир)
5. **Бобровський А.Л.**, канд. техн. наук, с.н.с., професор кафедри менеджменту Рівненського державного гуманітарного університету (м.Рівне)
6. **Божук Т.І.**, доктор географ. наук, доцент кафедри туризму Національного університету „Львівська політехніка” (м.Львів)
7. **Брухлій Б.В.**, головний спеціаліст сектору культури і туризму Корецької районної державної адміністрації (м.Корець)
8. **Волошин В.С.**, канд. екон. наук, доцент кафедри економічної кібернетики Національного університету водного господарства та природокористування (м.Рівне)
9. **Дейнега І.О.**, канд. екон. наук, доцент кафедри менеджменту Рівненського державного гуманітарного університету (м.Рівне)
10. **Дейнега О.В.**, канд. екон. наук, завідувач кафедри економіки та маркетингу Рівненського інституту слов'язознавства КСУ (м.Рівне)
11. **Димченко Н.С.**, канд. психол. наук, доцент кафедри менеджменту Рівненського державного гуманітарного університету (м.Рівне)
12. **Ісаєнко В.М.**, доктор біолог. наук, декан факультету перепідготовки та підвищення кваліфікації Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова (м.Київ)
13. **Корж Н.В.**, доктор екон. наук, доцент кафедри туризму та готельно-ресторанної справи Вінницького торговельно-економічного інституту Київського національного торговельно-економічного університету (м.Вінниця)
14. **Костюкевич Р.М.**, канд. екон. наук, доцент кафедри менеджменту Національного університету водного господарства та природокористування (м.Рівне)
15. **Костюкевич А.М.**, канд. екон. наук, старший викладач кафедри трудових ресурсів і підприємництва Національного університету водного господарства та природокористування (м.Рівне)
16. **Кудінова І.П.**, канд. екон. наук, доцент кафедри аграрного консалтингу та сервісу Національного університету біоресурсів і природокористування України (м.Київ)
17. **Кудла Н.Є.**, канд. екон. наук, доцент кафедри менеджменту та комерційної діяльності Львівського інституту економіки і туризму (м.Львів)
18. **Куцай Н.С.**, канд. екон. наук, доцент кафедри менеджменту та маркетингу Луцького національного технічного університету (м.Луцьк)
19. **Куницький М.П.**, доктор іст. наук, доцент кафедри туризму Луцького інституту розвитку людини Університету „Україна” (м.Луцьк)
20. **Кратт О.А.**, доктор екон. наук, завідувач кафедри маркетингу Кременчуцького національного університету ім.М.Остроградського (м.Кременчук)
21. **Локутова О.А.**, канд. с.-г. наук, доцент кафедри аграрного консалтингу та сервісу Національного університету біоресурсів і природокористування України (м.Київ)
22. **Лукомська О.І.**, викладач кафедри економічної теорії Рівненського державного гуманітарного університету (м.Рівне)
23. **Мальчик М.В.**, доктор екон. наук, завідувач кафедри маркетингу Національного університету водного господарства та природокористування (м.Рівне)

24. **Машта Н.О.**, канд. техн. наук, доцент кафедри менеджменту Рівненського державного гуманітарного університету (м.Рівне)
25. **Мініч А.П.**, канд. філософських наук, старший викладач кафедри культурології та філософії Національного університету „Острозька академія” (м.Острог)
26. **Микитин Т.М.**, канд. техн. наук, доцент кафедри менеджменту Рівненського державного гуманітарного університету (м.Рівне)
27. **Нездоймінов С.Г.**, канд. екон. наук, доцент кафедри економіки та управління туризмом Одеського національного економічного університету (м.Одеса)
28. **Онищук Н.В.**, ст. викладач кафедри туризму та готельно-ресторанної справи Вінницького торговельно-економічного інституту КНТЕУ (м.Вінниця)
29. **Онопрійчук А.С.**, радник (м.Київ)
30. **Онопрійчук Д.С.**, експерт-радіник (м.Київ)
31. **Остапчук С.М.**, канд. техн. наук, доцент кафедри геодезії та картографії Національного університету водного господарства та природокористування (м.Рівне)
32. **Попко О.В.**, канд. екон. наук, доцент кафедри маркетингу Національного університету водного господарства та природокористування (м.Рівне)
33. **Почтовюк О.Б.**, доктор екон. наук, декан факультету менеджменту Кременчуцького національного університету ім.М.Остроградського (м.Кременчук)
34. **Прокопчук А.В.**, аспірант, Національний університет водного господарства та природокористування (м.Рівне)
35. **Рибачук Т.Л.**, здобувач кафедри менеджменту Рівненського державного гуманітарного університету (м.Рівне)
36. **Самборський І.О.**, канд. екон. наук, доцент кафедри менеджменту Рівненського державного гуманітарного університету (м.Рівне)
37. **Самоліук Н.М.**, канд. екон. наук, доцент кафедри трудових ресурсів і підприємництва Національного університету водного господарства та природокористування (м.Рівне)
38. **Семенова Ю.М.**, аспірант, Національний університет водного господарства та природокористування (м.Рівне)
39. **Сидорук С.В.**, канд. екон. наук, старший викладач кафедри менеджменту та маркетингу Луцького національного технічного університету (м.Луцьк)
40. **Степаніук О.О.**, аспірант, завідувач лабораторії ІКТ факультету перепідготовки та підвищення кваліфікації Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова (м.Київ)
41. **Сушик О.Г.**, канд. пед. наук, доцент кафедри КТ Луцького національного технічного університету (м.Луцьк)
42. **Фастовець О.О.**, канд. пед. наук, доцент кафедри туризму Національного університету фізичного виховання та спорту України (м.Київ)
43. **Щербань О.**, канд. іст. наук, директор ЕкоАгросадоби салон-студія „Лялина Світлиця” (смт.Опішня, Полтавська область)
44. **Шершун М.Х.**, доктор екон. наук, старший науковий співробітник інституту агроєкології та природокористування НААН України (м.Київ)
45. **Щесіук С.В.**, старший викладач кафедри менеджменту Рівненського державного гуманітарного університету (м.Рівне)
46. **Янчук О.Є.**, канд. техн. наук, доцент кафедри геодезії та картографії Національного університету водного господарства та природокористування (м.Рівне)
47. **Янчук Р.М.**, канд. техн. наук, доцент кафедри геодезії та картографії Національного університету водного господарства та природокористування (м.Рівне)

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА.....	7
РОЗДІЛ 1.Теоретико-методологічні аспекти управління в економіці сільського та екологічного туризму.....	9
1.1. <i>Костюкевич Р.М., Костюкевич А.М.</i> Застосування методологій бізнес-моделювання та проектного менеджменту у системі стратегічного розвитку зеленого туризму.....	9
1.2. <i>Кудінова І.П.</i> Сільський зелений туризм як форма підприємництва у сільській місцевості.....	15
1.3. <i>Кудла Н.Є.</i> Роль органів місцевого самоврядування, місцевої спільноти і громадських організацій у розвитку сільського туризму.....	22
1.4. <i>Лукомська О.І.</i> Значення диверсифікації агробізнесу в умовах розвитку сільського зеленого туризму.....	33
1.5. <i>Локутова О.А., Онопрійчук А.С., Онопрійчук Д.С.</i> Особливості інформаційно-консультаційного забезпечення (дорадництва) у сфері сільського зеленого туризму в Україні.....	42
1.6. <i>Мініч А.П.</i> Етичні проблеми розвитку сільського туризму: християнський аспект.....	48
1.7. <i>Остапчук С.М., Прокопчук А.В.</i> Аналіз використання супутникових знімків при проектуванні екологічних стежок.....	54
1.8. <i>Самолук Н.М.</i> Сутність сільського туризму та умови його розвитку в Україні.....	62
1.9. <i>Щесюк С.В.</i> Проблематичність формування туристичної індустрії місцевого рівня.....	71
1.10. <i>Янчук О.Є., Янчук Р.М.</i> Наповнення даними цифрових карт для мобільних туристичних додатків.....	75
РОЗДІЛ 2. Екологічні аспекти розвитку сільського зеленого туризму.....	90
2.1. <i>Бабікова К.О., Степанюк О.О., Ісаєнко В.М.</i> Інтегративний інноваційний підхід в організації та розвитку сільського зеленого туризму в Україні.....	90
2.2. <i>Блажкевич Т.П.</i> Сучасні теоретичні уявлення економіки туризму та економіки природокористування.....	96
2.3. <i>Бобровський А.Л., Рибачук Т.Л.</i> Необхідність підвищення ефективності використання вітчизняних туристично-рекреаційних ресурсів.....	105
2.4. <i>Брухлій Б.В.</i> Екологічні аспекти організації туризму в сільській місцевості.....	114
2.5. <i>Корж Н.В.</i> Екологічний туризм: етимологія та тенденція розвитку.....	120
2.6. <i>Семенова Ю.М.</i> Перспективи розвитку екологічного туризму у контексті екологізації економіки.....	127
РОЗДІЛ 3. Регіональні особливості організації та розвитку сільського зеленого та екологічного туризму.....	133
3.1. <i>Божук Т.І.</i> Сільський та екологічний туризм у складі рекреаційно-туристичних дестинацій для потреб активного відпочинку та стаціонарної рекреації (на прикладі Жовківського району Львівської області).....	133
3.2. <i>Берташ Б.М., Шериун М.Х.</i> Сільський та екологічний туризм як планомірна складова економічного розвитку регіонів та залучення інвестицій.....	145
3.3. <i>Кудла Н.Є.</i> Активність органів місцевого самоврядування у розвитку туристичних послуг у сільській місцевості Карпатського регіону.....	152
3.4. <i>Нездоймінов С.Г.</i> Потенціал розвитку сільського зеленого туризму Одеського регіону.....	164

3.5. <i>Машта Н.О.</i> Проблеми та перспективи розвитку велосипедного туризму на території Надслучанського регіонального ландшафтного парку.....	170
3.6. <i>Микитин Т.М.</i> Організація та проектування екологічних стежок у регіональних ландшафтних парках.....	176
3.7. <i>Почтовюк О.Б., Самборський І.О., Андрущук М.С.</i> Регіональні організаційні аспекти розвитку ринку сільського зеленого туризму.....	180
3.8. <i>Сидорук С.В., Куцай Н.С.</i> Характеристика територіальної організації готельних послуг для туристів, бізнесменів, транзитників на прикладі Волинської області.....	186

РОЗДІЛ 4. Маркетингове забезпечення розвитку сільського зеленого та екологічного туризму в Україні та регіонах.....195

4.1. <i>Волошин В.С., Дейнега О.В.</i> Маркетингові інформаційні системи як засіб автоматизації прогнозування на ринку послуг сільського зеленого та екологічного туризму в Україні....	195
4.2. <i>Дейнега І.А., Крат О.А.</i> Формирование комплекса маркетинга в предпринимательской среде на рынке сельского зеленого туризма.....	201
4.3. <i>Кудінова І.П.</i> Інструменти маркетингового забезпечення розвитку сільського зеленого туризму в Україні.....	207
4.4. <i>Мальчик М.В., Попко О.В., Онищук Н.В.</i> Структурно-логічна послідовність формування системи маркетингу співпраці туристичних підприємств.....	215
4.5. <i>Сушик О.Г., Куницький М.П.</i> Методи популяризації сільського зеленого туризму.....	226

РОЗДІЛ 5. Перспективні технології підготовки фахівців у сфері туристичної діяльності.....232

5.1. <i>Димченко Н.С.</i> Основні аспекти професійної підготовки майбутніх менеджерів туризму у вищих навчальних закладах.....	232
5.2. <i>Кудла Н.Є.</i> Агротуристичне дорадництво та підготовка кадрів у сфері сільського туризму.....	237
5.3. <i>Фастовець О. О.</i> Актуальні форми підготовки фахівців для сфери сільського екологічного туризму	247
5.4. <i>Щербань О.</i> Атрактивні майстер-класи в ЕкоАгроСадібі „Лялина Світлиця” як способи промоції етнокультурного туризму Полтавщини.....	258

9. Рутинський М. Й. Зелений туризм / Рутинський М. Й., Зінко Ю. В. – К. : Знання, 2008. – 271с.
10. Гуткевич С. О. Сільський зелений туризм: управління та розвиток. «Карпатський регіон» : монографія / Гуткевич С. О., Габа М. І. – Львів, 2013. – 181 с.
11. Горб К. Суб'єкт-об'єктний підхід в міжнародному маркетингу туристичних дестинацій / Горб К. // Географія і туризм: національний і міжнародний досвід: матеріали VI Міжнар. наук. конф. – Львів: Видавничий центр ЛНУ ім.Івана Франка, 2012. – С. 108-113.
12. Офіційний сайт Жовківської районної ради [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.zhovkvarda.com.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=10174:2015-12-15-11-30-02&catid=52:2015-10-08-11-43-46&Itemid=115.
13. Жовківський район. Характеристика [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zhovkva.org.ua/index.php?name=uHome>.
14. Пам'ятки архітектури та культури [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.zhovkvarda.com.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=80&Itemid=60.
15. Божук Т.І. Пропозиції щодо діяльності у сфері сільського туризму (на прикладі Жовківського району Львівської області) / Божук Т.І., Сопілко О.Ю. / Перспективи розвитку сільського та екологічного туризму в Україні: зб.тез I Міжн. наук-практ. конф. Березне, 20-21 травня 2016 р. – Рівне: Видавець Олег Зень. – (188 с.). С. 16-17.

3.2.Сільський та екологічний туризм як планомірна складова економічного розвитку регіонів та залучення інвестицій

Сфера подорожей і туризму – одна з найбільших світових індустрій. Вона продовжує з року в рік стабільно розвиватися, тенденція росту буде зберігатися.

Туризм як сектор економіки, як соціальне явище характеризується надзвичайною багатоплановістю в залежності від найрізноманітніших факторів: характеру організації, термінам перебування в подорожі, інтенсивності відвідувань туристичних центрів, засобів руху, віку туристів, мети подорожі, тощо. І кожен із цих чинників відіграє свою роль в розвитку туристичної індустрії держави в цілому так і окремих регіонів зокрема.

Останнім часом спостерігається підвищений інтерес до такої форми туристичної діяльності як сільський та екологічний туризм, які мають зайняти відповідну нішу в туристичній індустрії України.

Виходячи із мети подорожі екологічний туризм слід розглядати як багатфункціональний сегмент туризму, але перш за все як пізнавально-діловий, хоча не слід замовчувати можливу його частку як культурно-розважального і курортно-лікувального. За значенням він більше національний ніж міжнародний і за територіальними ознаками може розглядатися як місцевий так і дальній, хоча міжнародна частка даного виду туризму також може бути присутня і за масштабами охоплення територій скоріше може характеризуватися як внутрішньо регіональна. За характером організації це, безумовно, плановий, організований, груповий туризм. За віком туристів він характеризується різновіковою насиченістю (дитячий, молодіжний, для дорослих), що сприяє розвитку даного сектору туризму в цілому. За продовжністю його можна розглядати і як короткочасний, так і довготривалий. За інтенсивністю — скоріше сезонний, але в однаковій мірі може бути літнім, зимовим і міжсезонним залежно від кожного окремого об'єкта відвідування. І в залежності від засобів руху — комбінований при найбільшій частці пішохідної складової [7, 15].

Неможливо не відмітити також функцій екологічної освіти і екологічного виховання даних видів туризму.

Теоретично екологічний туризм можна організовувати скрізь, де наявні природні і антропогенні об'єкти, що являють собою пізнавальний і виховний інтерес. Однак туристів приваблюють здебільшого ті території, де природне середовище порівняно мало змінене діяльністю людини, де наявні рідкісні і унікальні природні об'єкти.

В цьому плані необхідно розглядати природно-заповідний фонд України як потенційну базу екологічного туризму, а саме національні природні і регіональні ландшафтні парки, так як згідно Закону України „Про природно-заповідний фонд України” (ст. 23-24) вони є природоохоронними і рекреаційними установами, в завдання яких входить не тільки

збереження цінних природних та історико-культурних комплексів, а і створення умов для розвитку туризму, організованого відпочинку населення в природі та інших видів рекреаційної діяльності [12].

В західних країнах, та навіть в сусідній Польщі дана форма природно-заповідних територій переважаюча. Так, наприклад, на даний час в світі існує близько 850 національних парків, відсоток яких від загальної площі природно-заповідних територій складає 40,7. В багатьох країнах вони основна номінальна категорія природоохоронних територій.

Найбільше національних природних парків в Україні розташовані в Львівській, Закарпатській, Івано-Франківській і Чернівецькій областях, тобто в „Карпатському” регіоні, серед яких „Карпатський” площею 50303 га - в Івано-Франківській, „Синевир” площею 40400 га та „Ужанський” площею 39159,3 га - в Закарпатській, Вижицький площею 7928,4 га - в Чернівецькій, „Яворівський” площею 7078,6 га та „Сколівські Бескиди” площею 35684 га - в Львівській областях та ін.

Вагому частку в Європі складають також місцеві парки, які в кожній країні дещо різняться за назвою. В Україні вони представлені регіональними ландшафтними парками.

Їх розподіл по території також характеризується нерівномірністю з тяжінням знову ж до „Карпатського” регіону.

Слід зауважити, що саме цей регіон є одним із центрів курортно-лікувального туризму в Україні, в якому розташовані такі відомі курорти як Трускавець, Моршин, Немирів - Львівської області, Яремче, Буковель, Ворохта - Івано-Франківської, Свалява, Поляна, Солотвино - Закарпатської областей.

Компактне розташування такої кількості курортно-лікувальних закладів, національних природних і регіональних ландшафтних парків сприяє розвитку екологічного туризму в цьому регіоні. Останній вирішує проблему зайнятості великої кількості туристів, що перебувають в санаторно-лікувальних закладах (влітку кількість відпочиваючих в Трускавці, наприклад, в 3-и рази перевищує чисельність місцевого населення), пропонуючи рекреантам здебільшого короткочасні (до 1-го дня) подорожі за різноманітними маршрутами в Українських Карпатах. В даних адміністративних центрах це одна із основних статей доходів місцевих туристичних фірм. Але в зв'язку з досить великими площами деяких національних і регіональних парків даного регіону, що ускладнює контроль за ними, туристичні маршрути не завжди відповідають режиму охорони останніх.

Тому даний вид туристичної діяльності повинен проводитися під контролем фахівців по спеціально розроблених маршрутах — екологічних стежках, котрі, як правило, починаються в зонах стаціонарної рекреації і проходять зонами регульованої рекреації парків.

Якраз зонуванням територій національні природні і регіональні ландшафтні парки відрізняються від інших форм природно-заповідного фонду і включають крім вище вказаних ще заповідну і господарську зони.

Таким чином правильно організована екотуристична діяльність сприятиме регулюванню антропогенного навантаження на природні екосистеми як об'єкти екологічного туризму.

Отже, враховуючи значну інтенсивність туристичної діяльності в західних областях України („Карпатського” регіону), а також наявне скупчення природоохоронних об'єктів категорії національних і регіональних ландшафтних парків, дану територію необхідно розглядати як базу поширення екологічного туризму в Україні, а окремі національні природні і регіональні ландшафтні парки в інших областях як місцеві регіональні центри розвитку і поширення екологічного туризму в кожній області і враховувати це при проектуванні нових об'єктів такого типу, так як наявність останніх створює „імідж” області у туристів і рекреантів, що є важливою запорукою туристичного бізнесу.

Рівненська область також має потужний природний і біоресурсний потенціал з точки зору розвитку сільського та екологічного туризму, який не використовується в повній мірі (м'який клімат, неповторні краєвиди та гостинність мешканців, цікава історія, один

національний природний та три регіональних ландшафтних парки, історія формування яких розпочалася 1995 р., коли в Зарічненському районі був створений регіональний ландшафтний парк „Прип’ять - Стохід” площею 21600 га (з перспективою реорганізації в національний природний парк „Нобельський”).

24 березня 2000 року на території Березнівського району створений регіональний ландшафтний парк „Надслучанський” загальною площею 17211 га (з перспективою реорганізації в НПП „Соколіні гори”).

28 лютого 2002 року на території Здолбунівського району створений Дермансько–Мостівський регіональний ландшафтний парк загальною площею 19837 гектарів, частина території якого увійшла до створеного Дермансько-Острозького національного природного парку площею 5444 га в Острозькому та Здолбунівському районах.

Не дивно, що ці об’єкти завжди обиралися місцем масового відпочинку та туристичних маршрутів міських жителів. Але непрості економічні умови господарювання на сучасному етапі не завжди дозволяють забезпечити ріст зелених видів туризму. На даний час існують зацікавлені суб’єкти господарювання та окремі господарства (садиби), що мають умови та готові до надання зазначених послуг.

Це має спонукати органи місцевого самоврядування та державної виконавчої влади до визначення пріоритетів в даній галузі при формуванні місцевих бюджетів (пріоритети виділення коштів на розвиток середнього та малого бізнесу), плануванні роботи Рівненської облдержадміністрації, інформування жителів області про рекреаційні ресурси регіонів та можливості організації масового відпочинку населення.

Зважаючи на унікальність природних комплексів, біологічне та ландшафтне різноманіття Рівненщини, можливості щодо розширення природно–заповідного фонду області, потенціал створення нових регіональних ландшафтних парків ще не вичерпаний, а значить і розширюється база сільського туризму в області, так як, наприклад, перші садиби сільського туризму розміщені в селах Маринин та Губків Березнівського району і приурочені якраз до території регіонального ландшафтного парку „Надслучанський”.

Серед перспективних проєктованих регіональних ландшафтних парків: Решуцько-Олександрійський, Демидівський, „Пересопницький край”, а також „Погориння”.

Центром проєктованого регіонального ландшафтного парку „Пересопницький край” може бути село Пересопниця – одне з найдавніших міст України, яке вперше згадується у Київському літописі 1149 р.

Таким чином можна вважати найбільш перспективними районами поширення сільського туризму на Рівненщині Березнівський, Здолбунівський, Зарічненський, Володимирецький, Демидівський та Рівненський.

При виділенні перспективних регіонів поширення досвіду сільського туризму в області необхідно виходити з концепції розвитку туристичної галузі всієї держави та інтегрованого в неї кожного регіону зокрема. В межах конкретно взятої області при розвитку сільського туризму обов’язково враховувати мережу існуючих та проєктованих регіональних ландшафтних парків.

Основна проблема парків Рівненщини — відсутність фінансового забезпечення діяльності (за виключенням Дермансько-Острозького національного природного парку, який фінансується з державного бюджету з 2011 р., але не повною мірою).

Вони не мають своїх адміністрацій, відповідно, по суті, не виконують своїх основних функцій. Відсутні проєкти організації територій парків, що унеможлиблює їх всебічний цілісний розвиток, в тому числі рекреаційно-туристичної діяльності, хоча це передбачено навіть Законом „Про природно-заповідний фонд України” [12].

Важливе завдання для більшості адміністративних утворень - створення умов для різноманіття економічної діяльності населення. Для сільських територій це можливо також через розвиток зелених видів туризму (сільського та екологічного), особливо на територіях національних природних та регіональних ландшафтних парків.

Часто через відсутність адміністрацій туризм та рекреація на територіях регіональних ландшафтних парків має спонтанний нерегульований характер та приносять здебільшого збитки місцевим громадам і навколишньому середовищу через організацію самовільних місць відпочинку, перевищення антропогенного навантаження на місцеві екосистеми, забруднення довкілля.

Вирішення цих проблем - в комплексному підході – в управлінні туризмом та рекреацією в національних природних та регіональних ландшафтних парках, в т. ч. через створення адміністрацій в останніх, що призведе до зайнятості значної кількості місцевих жителів у сфері обслуговування туризму, покращить стан територій парків, чим привабить більшу кількість туристів. Останнє спричинятиме надання туристам різноманітних послуг з проживання, харчування, надання інших розважальних послуг, що знову ж таки підвищить самозайнятість населення, додасть роботи транспортним організаціям для довозення в регіон туристів, туристичним фірмам для їх обслуговування і т. д. Все разом збільшуватиме інвестиційні надходження.

Це також сприятиме можливості реалізовувати сільськогосподарську продукцію, активізує підприємницьку діяльність, що в свою чергу призведе до створення нових робочих місць.

Крім цього активізація туристичної діяльності сприятиме відновленню місцевих ремесел, зокрема гончарства, ткацтва, різьбярства, тощо.

Тому вирішення поставленого вище завдання - створення умов для різноманіття економічної діяльності населення через розвиток зелених видів туризму (сільського та екологічного) необхідно здійснювати шляхом:

- активізації підприємницької діяльності у сфері рекреації, екологічного та сільського туризму;

- створення нових робочих місць в сфері надання послуг громадського харчування та обслуговування сільського та екологічного туризму;

- популяризації збалансованого розвитку;

- створення базисних умов для збереження довкілля.

Активізовувати підприємницьку діяльність у сфері рекреації, екологічного та сільського туризму найкраще через збільшення кількості сільських агросадиб, створення нових атракцій в місцях традиційного відпочинку туристів, як, наприклад, етнопоселень, музеїв під відкритим небом, тощо, які будуть відвідувати туристи та місцеві жителі, в т. ч. учні шкіл. Такі атракції можуть використовуватися як для пасивного відвідування туристами, так і демонстрації майстер-класів у них народними умільцями. Через проведення фольклорних етнофестивалів, змагань на байдарках по річках, таборування школярів, популяризацію сільського та екологічного туризму в спеціальних виданнях про умови надання послуг сільського туризму для бажаючих надавати послуги у власній агросадибі, висвітлення в засобах масової інформації шляхом написання тематичних заміток, надання інтерв'ю, розробку і поширення флаєрів, буклетів, створення відеофільмів, Web-сайтів.

Створення нових робочих місць в сфері надання послуг громадського харчування, культурного обслуговування в сільській місцевості та екологічного туризму можливе через розвиток останніх, наприклад, через створення екологічних стежок як нових туристичних продуктів, якими будуть подорожувати туристи. Для кінних екостежок можна орендувати коні у місцевого населення. Велосипеди можна орендувати в агросадобах.

Необхідно розбудовувати рекреаційну інфраструктуру екологічного та сільського туризму на маршрутах екологічних стежок.

Популяризація збалансованого розвитку необхідна для збільшення кількості сільських господарств, що не використовують засоби агрохімії, для розширення органічного сільського господарства власниками агросадиб та підприємцями, що безпосередньо вирощують сільськогосподарські культури для реалізації туристам, та підприємцями, що організовують їм харчування.

Створення базових умов для збереження довкілля можливе через збереження та відновлення природних екосистем, природної флори і фауни, ліквідацію стихійних сміттєзвалищ, тощо, адже якісне довкілля - найголовніша забезпечуюча ланка сільського та екологічного туризму.

Створення умов для різноманіття економічної діяльності населення через розвиток зелених видів туризму неможливе без належної інвестиційно-інноваційної політики держави, основними цілями якої є створення сприятливих умов для залучення інвестиційно-кредитних ресурсів у господарські комплекси регіонів з метою забезпечення конкурентоспроможності продукції на зовнішньому і внутрішньому ринках та підвищення ефективності використання інвестиційно-кредитних ресурсів для будівництва і модернізації першочергових об'єктів виробничої та соціальної інфраструктури, в тому числі і для розвитку зелених видів туризму.

Показники залучення інвестиційних ресурсів останніми роками значно скоротилися. При чому при оцінці їх величини враховуються як правило дані залучених комерційних проектів, але на даний час в багатьох регіонах країни реалізуються некомерційні проекти, які мають достатньо велике економіко-соціальне значення для розвитку регіонів. Такі проекти фінансуються здебільшого різноманітними фондами, що надають грантові кошти, а реалізуються неприбутковими установами. При цьому, будучи некомерційними, вони часто спрямовані на розвиток в подальшому тої чи іншої галузі економіки, створюють додаткові робочі місця, тощо.

На даний час важливо не просто враховувати зазначені проекти при оцінці і плануванні інвестиційно-інноваційної діяльності в регіонах, а й створювати сприятливі умови для їх успішної реалізації.

Досвід сусідніх країн показує, що такі джерела фінансування співвимірні з інвестиціями з державного бюджету в окремі галузі господарства. Наприклад, за рахунок грантових коштів Євросоюзу значно поліпшено транспортну, водопровідно-каналізаційну інфраструктуру сільських місцевостей Польщі.

Яка ж роль місцевих органів виконавчої влади у залученні таких ресурсів в регіони? Адже інституції, що надають такі кошти, як правило орієнтовані на так званий недержавний неприбутковий сектор — громадські організації, орієнтуючись в першу чергу на соціальний ефект від впровадження для конкретної громади. Їх роль має заключатися у створенні сприятливих умов для залучення ресурсів міжнародних фондів шляхом допомоги громадським організаціям у пошуку джерел співфінансування, виступаючи партнерами у співфінансуванні соціально важливих проектів, залученням громадських організацій до участі у інвестиційно-інноваційних заходах, що проводяться органами виконавчої влади, і ні в якому разі не зводиться до чергової бюрократизації та адміністрування відносин недержавних громадських організацій з міжнародними грантовими фондами.

Внаслідок того, що області України забезпечені тими чи іншими ресурсами неоднаково, значна їх кількість взагалі дотаційна, можливості інвестування інноваційних проектів в регіонах України різні. Переваги тут мають регіони, в яких історично зосереджений значний науковий та промисловий потенціал, як Київ, Дніпро, Харків. Саме на такі регіони спрямована інвестиційно-інноваційна політика держави, і менше уваги приділяється іншим областям.

Але для них, можливо, це має ще більше значення як один із головних шляхів виходу із групи дотаційних.

Для цього надзвичайно важлива діяльність із пошуку необхідних і можливих для реалізації інноваційних проектів на рівні регіонів, пошук необхідних для цього інвестицій, а головне — перехід від політики очікування, коли в області чекають включення тих чи інших запропонованих місцевою владою проектів у відповідні державні програми, до політики ініціативи, коли пошук інвесторів здійснюється на рівні регіону, залучаючи до цього бізнес та інші джерела, в т. ч. грантові кошти, які часто надаються на умовах дофінансування, що збільшує мотивацію в ініціатора проекту та ін. На даний час це один із дієвих напрямків залучення інвестицій для інноваційного розвитку регіонів.

Іншим механізмом стимулювання розвитку зелених видів туризму, а тим самим їх сталого розвитку є виконання державних, обласних, районних та інших місцевих програм розвитку, фінансування яких здійснюється відповідно з державного, обласного, районного чи інших місцевих бюджетів. Фінансування передбачених ними заходів не забезпечується через їх велику кількість в областях, коштів на які не вистачає.

Одним із джерел фінансування саме сільського та екологічного туризму можуть бути обласний та місцеві (міські, селищні та сільських рад) природоохоронні фонди, які створені при кожній місцевій раді відповідно до Закону України „Про охорону навколишнього природного середовища” (стаття 47) [11] і наповнюються за рахунок зборів за забруднення довкілля та грошових стягнень за шкоду, заподіяну порушеннями законодавства про охорону навколишнього природного середовища в результаті господарської та іншої діяльності, а також цільових та інших добровільних внесків підприємств, установ, організацій та громадян.

Розподіл останніх між природоохоронними фондами різних рівнів здійснюється щороку згідно Бюджетного кодексу України. На даний час — 30% - до державного фонду охорони навколишнього природного середовища; 20% - до обласного природоохоронного фонду та 50% - до інших місцевих фондів охорони навколишнього природного середовища місцевих рад.

Надходження до природоохоронних фондів всіх рівнів залежить від активності ведення виробничої діяльності суб'єктами господарювання та розширення бази об'єктів зборів за забруднення навколишнього природного середовища.

Так як наявність на адміністративній території національних природних чи регіональних ландшафтних парків підвищує їх імідж і туристично-рекреаційну привабливість, має приносити додатковий дохід в місцевий бюджет та населенню від туристично-рекреаційної діяльності внаслідок розвитку малого і середнього туристичного бізнесу через надання різноманітних послуг туристам і рекреантам, що їх відвідують, то необхідно розвивати їх туристично-рекреаційну інфраструктуру, створювати мережу екологічних маршрутів, облаштовувати зони стаціонарної і регульованої рекреації.

Для цього необхідно виконати першочерговий ряд заходів з підготовки їх інфраструктури до ефективної регульованої рекреації, а саме створити:

— адміністрації РЛП або еколого-культурні центри з подальшою їх реорганізацією в зазначені адміністрації, які можуть бути при місцевих районних державних адміністраціях, в тому числі як їх структурні підрозділи, у формі комунальних підприємств, що економічно ефективніше. Головною функцією зазначених закладів має бути розвиток саме регульованого туризму на територіях НПП та РЛП, традиційних народних та етнографічних промислів, видання рекламних та інших популяризаційних матеріалів, буклетів, сувенірів, тощо;

— розробити проекти організації регіональних ландшафтних парків, програми розвитку туризму та рекреації в них, мережу туристичних маршрутів та екологічних стежок, бізнес-плани для залучення додаткових джерел фінансування.

Необхідне вдосконалення організаційних форм і методів державного управління національними природними та регіональними ландшафтними парками перш за все в питаннях нормування і регулювання їх використання.

Це забезпечується:

- розробкою і впровадженням вимог з рекреаційного облаштування; розробкою механізмів контролю рівня їх відвідуваності і ступеня впливу на їх природні комплекси в процесі рекреаційної діяльності;

- консолідацією фінансових, матеріально-технічних, трудових, інформаційних і інших ресурсів, що забезпечують ефективне функціонування і комплексний розвиток.

Інтеграція НПП та РЛП в економіку регіону здійснюється через формування умов розвитку еколого-туристичної діяльності в їх системі через залучення їх природно-ресурсного і рекреаційно-оздоровчого потенціалів до соціально-економічних відносин. Вона

має враховувати можливість використання їх іміджу в брендингу регіональних товаровиробників на ринках збуту продукції, залучати позабюджетні асигнування для вирішення завдань НПП та РЛП, в т. ч. через надання штатним персоналом НПП та РЛП послуг природоохоронного призначення [8].

Необхідно формувати:

- інформаційний потенціал НПП та РЛП як об'єктів туризму і рекреації через розробку презентаційних матеріалів про їх привабливість;
 - експозиційний потенціал НПП та РЛП за допомогою конкурсів на отримання грантів на розробку і реалізацію проектів рішень при оформленні рекреаційних і туристичних об'єктів з орієнтацією на споживчий попит певних соціальних груп;
 - рекреаційно-оздоровчий потенціал НПП та РЛП за допомогою надання їх обслуговуючим персоналом сервісних послуг населенню;
 - об'єктно-орієнтований пізнавальний потенціал НПП та РЛП формуванням в натурних умовах затребуваних в пізнавальних, естетичних і рекреаційних цілях візуалізованих експонатів живої природи;
 - економічну складову колекційного потенціалу НПП та РЛП.
- Вирішення вище зазначених завдань можливе за наступних умов:
- оптимізації бюджетних витрат у сфері відносин, пов'язаних з охороною навколишнього середовища і природокористуванням;
 - залучення приватних ініціатив потенційних інвесторів;
 - збереження унікальних природних комплексів і створення умов для підвищення їх доступності населенню як культурних цінностей;
 - розвитку рекреаційного потенціалу НПП та РЛП на основі науково-дослідної, еколого-просвітницької і туристично-рекреаційної діяльності, зіставної з цілями і завданнями їх створення і функціонування;
 - активізації діяльності органів місцевого самоврядування в питаннях створення НПП та РЛП.

Навіть на рівні Ради Європи в наш час підтримується розвиток сільського, природничого та екологічного туризму, так як саме ці форми туризму здатні, з одного боку, забезпечити поступальний і сталий розвиток, і з іншого, узгодити життєві потреби теперішніх і майбутніх поколінь, насамперед потребу у здоровому середовищі проживання.

Важливий культурологічний аспект розвитку сільського туризму, який забезпечує облагородження сільських зон прийняття туристів, формує цивілізовану інфраструктуру сільської готельної гостинності, прилучає міських жителів до місць збереження і відтворення традиційних ремесел, фольклорної культури, що активно сприяє патріотичній просвіті, пробудженню і вихованню історичної пам'яті, без чого немислимий процес національного відродження, зміцнення суспільної корпоративної свідомості – „чуття єдиної родини”.

Тому екологічний та сільський туризм необхідно розглядати як важливий чинник в рості добробуту населення і оптимізації відношень людини з природою, який зможе зв'язати село з містом, допомогти йому отримати новий погляд і натхнення на оновлення.

Джерела інформації

1. Актуальні проблеми створення Надслучанського регіонального ландшафтного парку та перспективи їх вирішення. Матеріали науково-практичного семінару (сmt.Березне, 28-29 вересня 1999 р.) – Рівне: РДГУ, 1999. – 99 с.
2. Берташ Б.М. Про деякі аспекти управління рекреаційними ресурсами півдня Рівненщини // Наукові записки РДГУ. Економіка та менеджмент. Збірник наукових праць. - Рівне: РДГУ, 2006. - №1. – С. 12-17.
3. Гетьман В.І. Гуманістична цінність заповідних ландшафтів національної та регіональних екомереж України. // Екологічний вісник. – 2003.- 1/2. – с. 5–8.
4. Гетьман В. Основні проблеми збереження і використання природно-заповідного фонду України. // Краєзнавство. Географія. Туризм. – 2002. - №9 (254). – с. 9–12.
5. Гуйдаш М.М., Грищенко Ю.М., Жайворон І.О. та ін. Біологічне та ландшафтне розмаїття Рівненщини в дзеркалі регіональних ландшафтних парків: Методично-довідковий посібник. - Рівне, 2004. – 60 с.
6. Дермансько-Мостівський регіональний ландшафтний парк: проблеми становлення // Матеріали науково-практичного семінару (22-23 березня 2001 року, м.Здолбунів). – Київ: Карбон, 2001. – 136 с.

- 7.Квартальнов В.А., Федорченко В.К. Туризм социальный: история и современность. – К., 1989.
- 8.Котлер Ф., Асплунд К., Рейн И., Хайдер Д. Маркетинг мест. Привлечение инвестиций, предприятий, жителей и туристов в города, коммуны, регионы и страны Европы / Стокгольмская школа экономики в Санкт-Петербурге, СПб.: Питер, 2005. – 382 с.
- 9.Мельник Н.В., Патюк Т.М., Берташ Б.М. Перспективи розвитку екологічного туризму на Рівненщині. // Звітна наукова конференція викладачів, аспірантів, співробітників і студентів факультету документальних комунікацій та менеджменту. 18-20 квітня 2001 р. – Рівне: РДГУ, 2001. – с. 71-72.
- 10.Природно-заповідний фонд Рівненської області / Під ред. Ю.М.Грищенка. – Рівне: Волинські обереги, 2008. – 216 с.
- 11.Про охорону навколишнього природного середовища [Електронний ресурс] // Закон України від 25.06.1991 №1264-ХІІ. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1264-12/page2>.
- 12.Про природно-заповідний фонд України: Закон України, 16 червня 1992 р. // Відомості Верховної Ради, 1992. - №34. – с. 502.
- 13.Сафранов Т.А. Підготовка фахівців у сфері екологізації туристичної діяльності // Екологічний вісник. – 2003. - №7/8. – с. 1–4.
- 14.Степанюк І.В., Сенько О.В., Берташ Б.М. Природоохоронні території Рівненського регіону та екологічний туризм. // Звітна наукова конференція викладачів, аспірантів, співробітників і студентів факультету документальних комунікацій та менеджменту. 24-25 квітня 2001 р. – Рівне: РДГУ, 2000. – с. 30-31.
- 15.В.К.Федорченко, І.М.Мініч. Туристський словник-довідник. Навчальний посібник. – К., видавництво художньої літератури „Дніпро”, 2000.

3.3.Активність органів місцевого самоврядування у розвитку туристичних послуг у сільській місцевості Карпатського регіону

Роль і значення сільських рад значно змінилися в умовах ринкової економіки України. Саме місцеве самоврядування, а не виключно держава, вирішує питання формування сільських територій й створення моделей майбутнього розвитку. Нині органи місцевого самоврядування стали самостійними інститутами, до компетенції яких належить задоволення у широкому розумінні сукупних потреб локальних спільнот.

Про туристичний розвиток варто говорити тоді, коли влада декларує позитивні підходи до туризму, що полягають у поточному контролі впливу цього явища на суспільно-економічну ситуацію в країні. Згідно зі ст.6 Закону України «Про туризм» вагомим значення набуває державне регулювання у туризмі завдяки збереженню цілісності туристичних ресурсів, їх раціональному використанню, охороні культурної спадщини і довкілля, врахуванню державних і громадських інтересів під час планування і забудови територій [1]. Тому важливо на законодавчому рівні зміцнити взаємовідносини між органами місцевого самоврядування та органами у сфері туризму [2, с. 257] за для ефективної співпраці туристичного розвитку.

Сільські ради володіють дієвими інструментами впливу на локальну економіку. Вони можуть підтримати ініціативу підприємливих селян, змінити виробничу структуру сільської території. Формування сприятливого середовища для підприємництва має бути в центрі уваги місцевої влади, оскільки зростання кількості зайнятих у сільській місцевості, підвищення внаслідок цього доходів населення – один із напрямів її діяльності [3, с. 74].

Вирішальне значення для реалізації туристичної функції на регіональному і локальному рівнях мають органи місцевого самоврядування. Від їх активності залежить передусім надання послуг туристичної інформації, а також знакування туристичних об'єктів, маршрутів; співпраця з іншими господарюючими суб'єктами; утримання і обслуговування локальної інфраструктури, комунікацій (водопідведення та водовідведення, поводження з відходами, освітлення тощо); охорона правопорядку тощо.

Місцеве самоврядування уповноважене створювати стратегічні плани суспільного розвитку сільських населених пунктів, мають можливості популяризувати їх об'єкти й досягнення, а також складати проекти задля залучення додаткових фінансових засобів у розбудову локальної інфраструктури.

Діяльність органів місцевого самоврядування є вирішальною у створенні регіональних і локальних туристичних продуктів, які поєднують у собі надання як

Наукове видання

Перспективи розвитку сільського та екологічного туризму в Україні

Монографія

В монографії містяться результати детального та всебічного дослідження сучасних трендів в організації та функціонування сільського та екологічного туризму в Україні, а також аналогічних процесів у країнах із розвинутою ринковою економікою, напрямків і пріоритетів їх державної підтримки, інституціонального середовища інноваційного розвитку цього сектору економіки, ролі і значення маркетингової складової у прогнозуванні та побудові стратегії розвитку надавачів послуг сільського туризму.

Монографія розрахована на спеціалістів в області економічних і соціальних відносин і рекомендується до використання аспірантами, студентами вищих навчальних закладів. Робота також зацікавить усіх, хто вивчає інфраструктурну економіку і цікавиться проблемами і новими тенденціями та перспективами розвитку сільського та екологічного туризму в Україні.

Переклади і передруки дозволяються лише за згодою авторів

Громадська організація „Рівненський центр маркетингових досліджень”

Відповідальний за випуск Микитин Тарас Миронович

Формат 60x84 ¹/₈.

Папір офсет.

Гарнітура Times.

Друк офсет.

Ум. друк. арк. 33.

Наклад 110 прим.

Видавець Олег Зень

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи

серія РВ №26 від 6 квітня 2004 р.

вул.Кн.Романа, 9/24, м.Рівне, 33022;

0362-24-45-09; 068-0250-674;

olegzen@ukr.net

Видруковано: ФОП Лецкалюк Ю.О.

вул.В.Чорновола, 17, м.Рівне

33028; тел. 0362-26-76-05.